

FUNDACIÓ
BARÇA

Cap **nena**
nen fora de joc

COL·LECCIÓ FUNDACIÓ

BULLYING I CIBERBULLYING A L'EDUCACIÓ PRIMÀRIA A CATALUNYA

FRANCESC SIDERA
CARLES ROSTAN
SARA AGELL
ELISABET SERRAT
GEORGINA PERPIÑÀ
JORDI COLLELL
ROBINSON ORTIZ
IVET MÓRA
ANNA AMADÓ

04

PRÒLEG

Prevenir, identificar i intervenir

La Fundació Barça s'ha proposat aprofundir i ajudar a resoldre un fenomen que afecta la infància d'una manera alarmant: el bullying. Ens preocupa el desenvolupament de les nenes i nens. La seva salut emocional i física se situa en el centre de la nostra acció com a entitat, que té com a missió donar suport als infants i joves a través dels valors de l'esport en general i del nostre Club en particular.

Sabem que el bullying desencadena pors i molt patiment en les víctimes i el seu entorn familiar. Ens preocupa enormement la falta d'empatia de l'agressor o agressora, així com dels seus companys i companyes que donen el seu consentiment tàcit, sent conscients que qualsevol infant pot patir, cometre o observar una situació de bullying.

Les conductes assetjadores poden ser percebudes amb normalitat pel grup. Per això s'ha de fomentar la tolerància zero davant qualsevol forma de violència. I concretament, davant del bullying es requereix un abordatge preventiu, immediat i eficient tot implicant-hi l'alumnat, les famílies, el professorat, entrenadors i tot aquell professional al voltant de l'infant.

Necessitem dades fiables sobre el fenomen a Catalunya a fi de poder ser més efectius en la prevenció del bullying en etapes primerenques. En resposta a la manca d'indicadors de prevalença sobre l'assetjament escolar a primària, la Fundació Barça presenta aquest informe que pretén oferir un diagnòstic de la situació al nostre territori.

L'assetjament entre iguals és un fenomen grupal complex que requereix una resposta multidisciplinària. A més, l'ús cada vegada més generalitzat de les xarxes socials ha activat noves formes d'humiliació que encoratgen l'assetjament i en multipliquen la difusió. Els infants i joves tenen els seus propis codis i formes de comunicació, i això ens repta a la societat en general a estar alerta. Hem de dotar d'habilitats i recursos el professorat, les famílies i els propis infants per a prevenir, identificar i intervenir davant aquesta problemàtica.

JORDI CARDONER

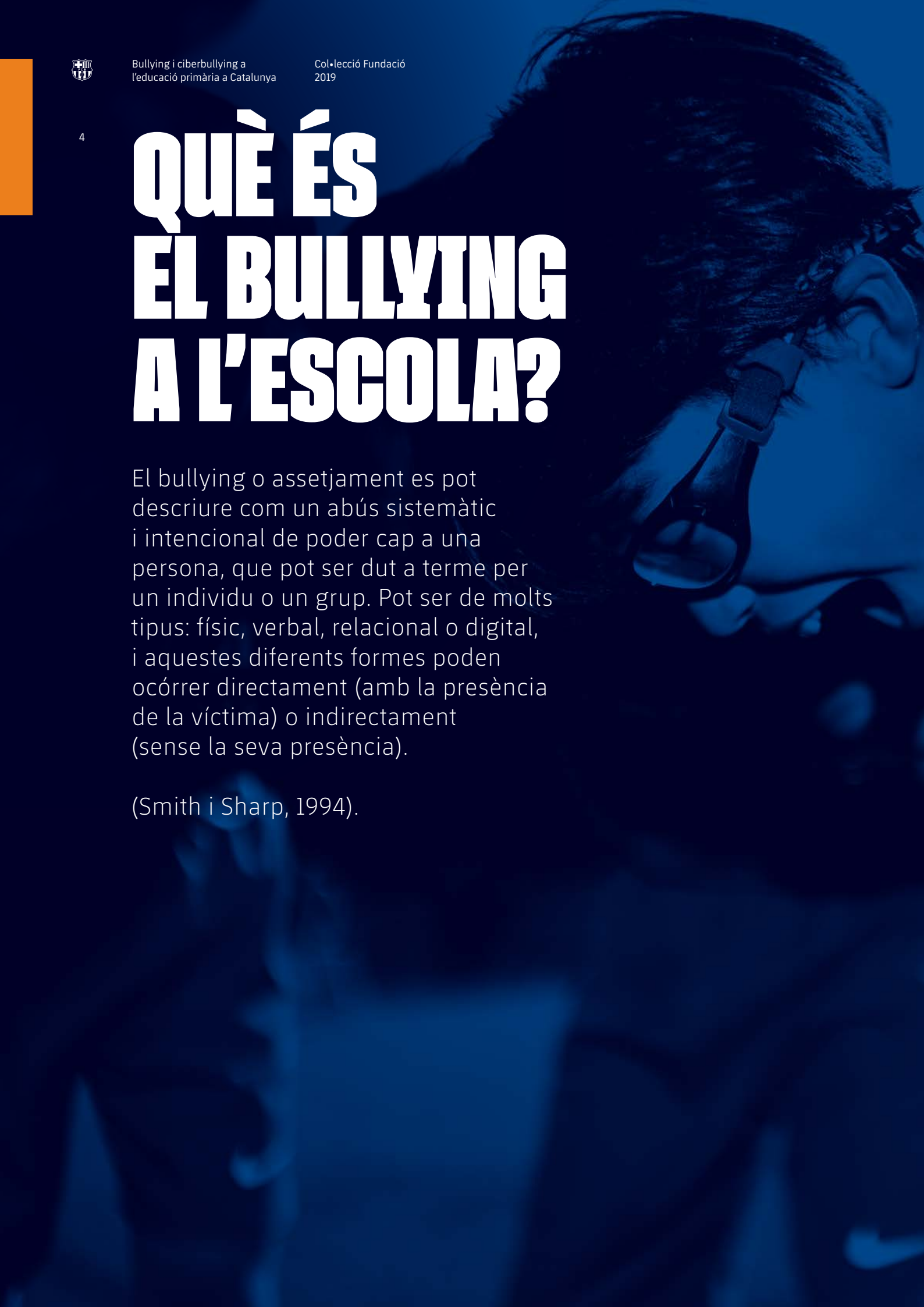
Vicepresident primer
del FC Barcelona i
Vicepresident primer
de la Fundació

QUÈ ÉS EL BULLYING A L'ESCOLA?

El bullying o assetjament es pot descriure com un abús sistemàtic i intencional de poder cap a una persona, que pot ser dut a terme per un individu o un grup. Pot ser de molts tipus: físic, verbal, relacional o digital, i aquestes diferents formes poden ocórrer directament (amb la presència de la víctima) o indirectament (sense la seva presència).

(Smith i Sharp, 1994).

COM AFECTA ELS INFANTS?

VÍCTIMA

- Depressió
- Baixa autoestima
- Trastorns psicossomàtics
- Síntomes d'estrès posttraumàtic
- Trastorns psicòtics
- Baixa satisfacció vital
- Intents de suïcidi

AULES

- Conflictivitat
- Baixa participació en les activitats de l'escola

POSSIBLES CONSEQUÈNCIES

AGRESSOR

- Conductes addictives
- Trastorns de conducta
- Delinqüència
- Comportament antisocial
- Intents de suïcidi
- Autolesions

OBSERVADORS

Submissió, pèrdua d'empatia, dessensibilització davant el dolor, insolidaritat, interiorització de conductes antisocials i delictives per aconseguir objectius

MOSTRA DE LA RECERCA

Amb l'objectiu d'estudiar la prevalença de l'assetjament escolar a primària s'ha utilitzat una mostra representativa d'alumnat provinent de 41 escoles de Catalunya en la qual també han participat mestres i famílies.

41 escoles

de primària de
Catalunya

4.177 Infants

d'entre 7 i 13 anys
de 3r a 6è de primària

890 Famílies

d'alumnes de 1r a 6è
de primària

220 Mestres

de 1r a 6è de primària

MÈTODE D'AVALUACIÓ

Per obtenir aquestes dades s'han realitzat focus grups i entrevistes amb mestres, famílies i infants. Per altra banda, s'han distribuït els següents qüestionaris:

1

INFANTS

QÜESTIONARIS EN PAPER O EN LÍNIA SOBRE:

- a)** Implicació en bullying (European Bullying Intervention Project Questionnaire - EBIPQ) i cyberbullying (European Cyberbullying Intervention Project Questionnaire)
- b)** Percepció de víctima, agressor i observador
- c)** Ús de mitjans electrònics i Internet

2

FAMÍLIES

QÜESTIONARI EN LÍNIA SOBRE:

- a) Experiències dels seus fills o filles com a agressors, víctimes i observadors.
- b) Comportaments de les famílies i infants en situacions de bullying i ciberbullying.
- c) Perspectives de les famílies sobre la prevenció i reducció de l'assetjament.
- d) Dades sociodemogràfiques.
- e) Qüestionari de capacitats i dificultats (Strengths and Difficulties Questionnaire - SDQ)

3

3

MESTRES

QÜESTIONARI DE BULLYING I CIBERBULLYING EN LÍNIA SOBRE:

- a) Coneixement de programes de prevenció i protocols d'intervenció.
- b) Preparació, suport, recursos i accions necessàries per afrontar l'assetjament escolar.
- c) Experiència, comportaments i conseqüències de les situacions de bullying.

El nostre agraïment a les 41 escoles,
famílies i mestres participants.

PRINCIPALS RESULTATS

1. ALUMNAT

L'estudi presenta dos tipus de dades relacionades amb els alumnes segons l'instrument d'avaluació i criteris utilitzats:

1. En primer lloc s'ha preguntat a l'alumnat si han estat víctimes o agressors de bullying (en algun moment de la seva vida). El que es defineix com a **percepció de víctima** o **percepció d'agressor**.

2. En segon lloc, si l'alumnat compleix els criteris dels qüestionaris de bullying (EBIPQ) i ciberbullying (ECIPQ), que tenen en compte els dos últims mesos. Es troben dividits en:

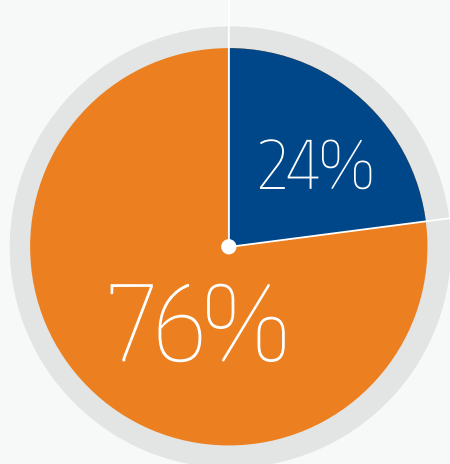
- **Víctima** o **cibervíctima** (aquell alumnat que mostra algun comportament de victimització com a mínim 1 o 2 vegades al mes).
- **Agressor** o **ciberagressor** (aquell que realitza algun tipus d'agressió com a mínim 1 o 2 vegades al mes).
- **Víctima/agressor** o **cibervíctima/ciberagressor** (aquell alumnat que alhora compleix criteris de víctima i d'agressor).

**1 DE CADA
4 ALUMNES**

de primària manifesten
haver estat víctimes
de bullying

VÍCTIMES

PERCENTATGE DE PERCEPCIÓ
DE VÍCTIMA DE BULLYING PER
PART DE L'ALUMNAT

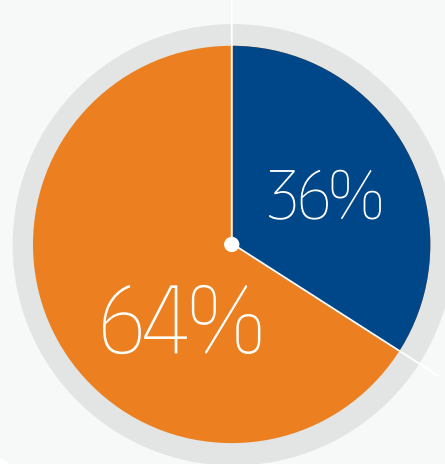

► **PERCEPCIÓ
DE VÍCTIMA**

► **NO PERCEPCIÓ
DE VÍCTIMA**

Un 24% d'alumnes
consideren que han
estat víctimes en
algun moment

PERCENTATGE D'ALUMNAT
VÍCTIMES DE BULLYING

► **VÍCTIMES**

► **NO VÍCTIMES**

Un 36% d'alumnes
compleixen els
criteris de víctima

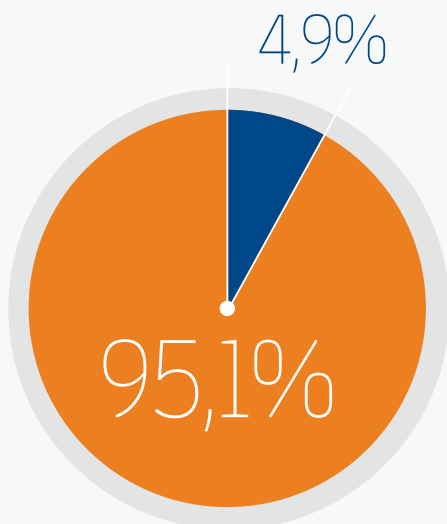
**1 DE CADA
4 ALUMNES**

d'educació primària
manifesten haver estat
víctimes de Bullying.
(entre 3r i 6è)

VÍCTIMES DE CIBERBULLYING

PERCENTATGE DE PERCEPCIÓ DE
CIBERVÍCTIMA PER PART DE
L'ALUMNAT

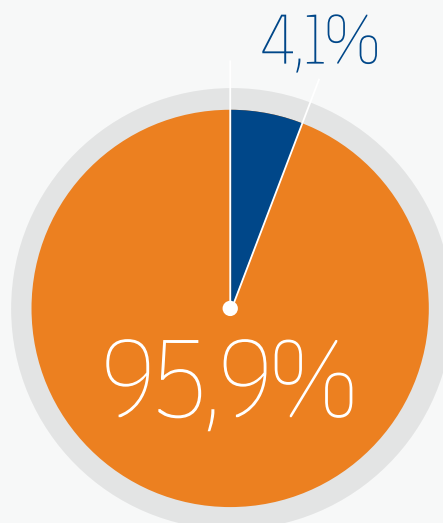

► **PERCEPCIÓ
DE CIBERVÍCTIMA**

► **NO PERCEPCIÓ
DE CIBERVÍCTIMA**

Un 4,9% de l'alumnat
consideren que han estat
víctimes de ciberbullying
en algun moment.

PERCENTATGE D'INFANTS
VÍCTIMES DE CIBERBULLYING

► **CIBERVÍCTIMES**

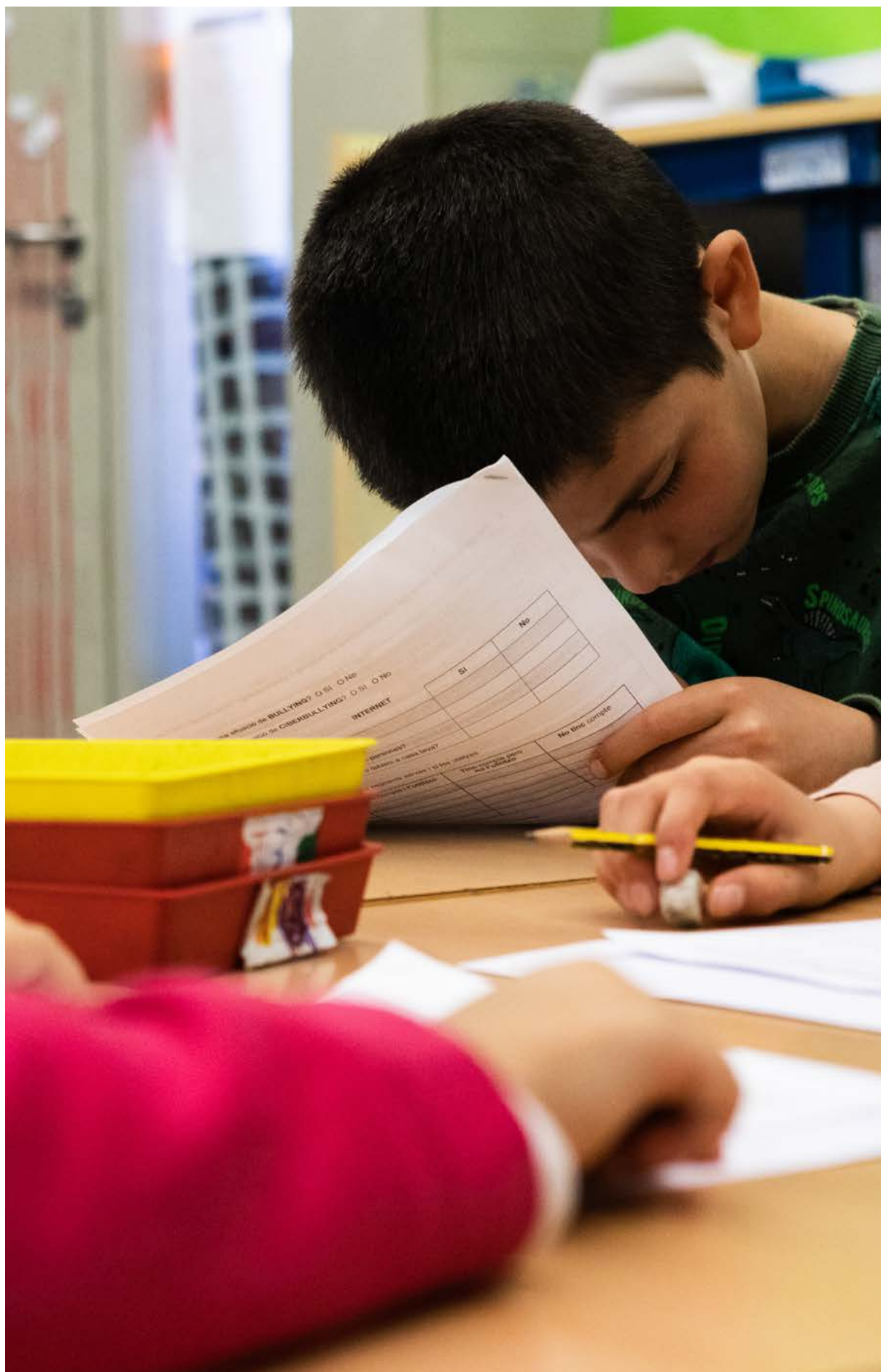
► **NO CIBERVÍCTIMES**

Un 4,1% de l'alumnat
compleix els criteris de
cibervíctima

4,6%

d'alumnes d'educació
primària han estat
víctimes de ciberbullying.
(entre 3r i 6è).

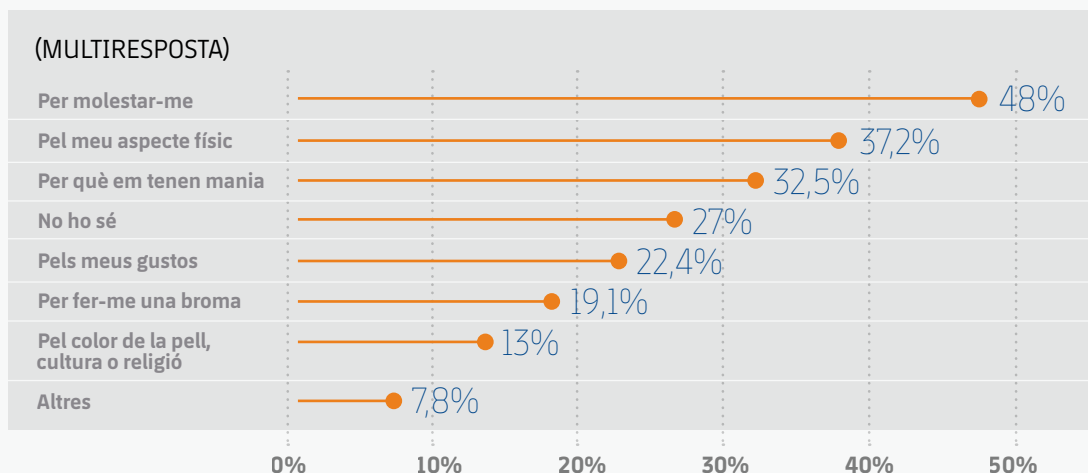

PER QUÈ CREU LA VÍCTIMA QUE HO HA ESTAT?

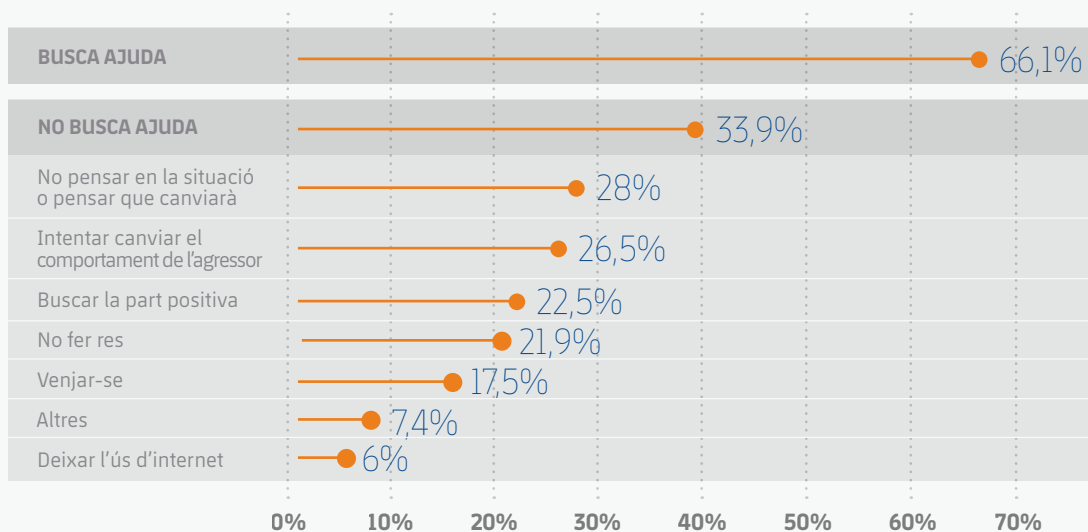
Dels infants que han respost que han estat víctimes de bullying o ciberbullying s'ha considerat interessant conèixer els motius pels quals creuen que ho han estat.

UN DELS PRINCIPALS MOTIUS PELS QUALS LA VÍCTIMA CONSIDERA QUE HO HA ESTAT ÉS PER SER MOLESTADA I PEL SEU ASPECTE FÍSIC (EN 1 DE CADA 3 CASOS). EN 1 DE CADA 7 CASOS EL MOTIU DE L'AGRESSIÓ ÉS EL COLOR DE LA PELL, LA CULTURA O LA RELIGIÓ.

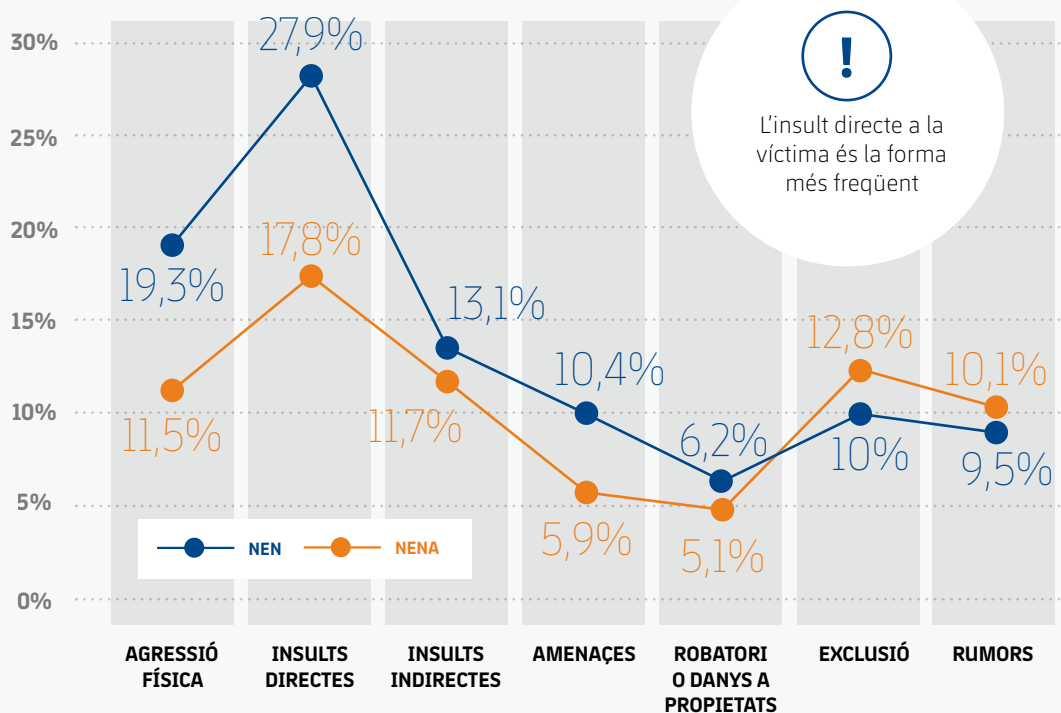
ESTRATÈGIES D'AFRONTAMENT DAVANT LA VICTIMITZACIÓ EN PERCENTATGE

1 DE CADA 3 VÍCTIMES DE BULLYING O CIBERBULLYING NO DEMANA AJUDA A NINGÚ. GAIREBÉ 1 DE CADA 5 NO FA RES.

Una part important de les víctimes utilitza estratègies d'afrontament no adaptatives (per exemple venjar-se, no fer res, deixar d'utilitzar internet, o deixar de pensar en la situació).

PERCENTATGE DE CADA TIPUS DE VICTIMITZACIÓ EN SITUACIONS DE BULLYING

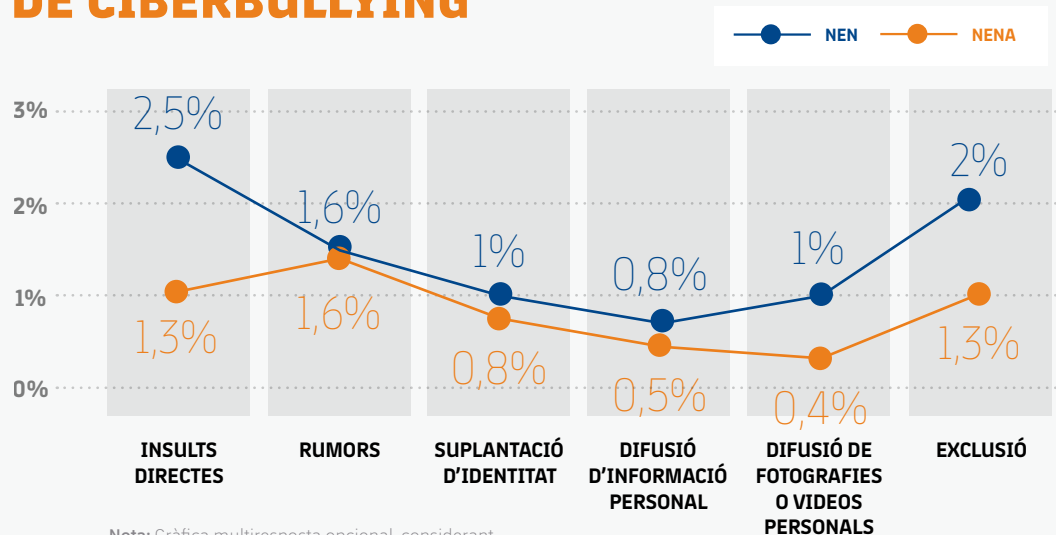

Nota: Gràfica multiresposta opcional, considerant els comportaments que reben com a mínim 1 o 2 vegades al mes.

Els tipus de comportaments de victimització que es donen més freqüentment són els insults directes. Ara bé, **la segona conducta més freqüent en els nens és l'agressivitat física, mentre que en les nenes és l'exclusió.**

PERCENTATGE DE CADA TIPUS DE VICTIMITZACIÓ EN SITUACIONS DE CIBERBULLYING

Nota: Gràfica multiresposta opcional, considerant els comportaments que reben com a mínim 1 o 2 vegades al mes.

Els tipus de comportaments de cibervictimització més freqüents són els **insults directes en els nens** i els **rumors en les nenes**.

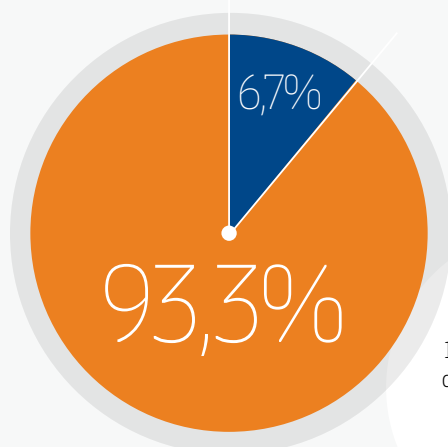

En general, els nens reben més comportaments de victimització que les nenes (tant en bullying com en ciberbullying), excepte en els comportaments de bullying indirectes d'exclusió i difusió de rumors, que són més freqüents en les nenes.

AGRESSORS

PERCENTATGE DE PERCEPCIÓ
D'AGRESSORS EN L'ALUMNAT

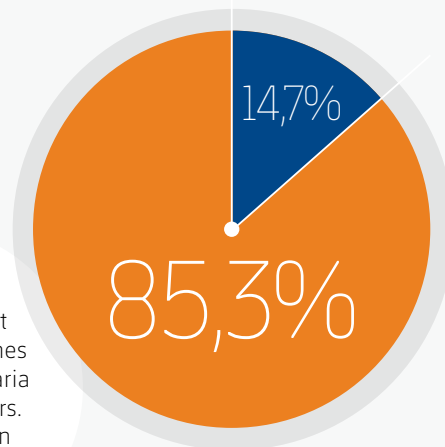

▶ PERCEPCIÓ D'AGRESSOR

▶ NO PERCEPCIÓ D'AGRESSOR

Un 6,7% d'alumnes tenen la percepció d'haver estat agressors alguna vegada a la vida.

PERCENTATGE D'ALUMNAT
AGRESSOR

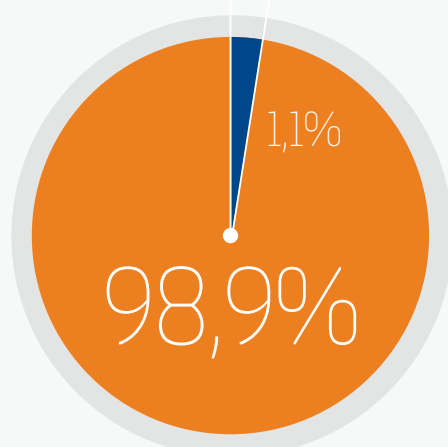
▶ AGRESSOR

▶ NO AGRESSOR

Un 14,7% d'alumnes són agressors (d'acord amb els criteris EBIPQ, que consideren els dos últims mesos)

! Aproximadament 1 de cada 10 alumnes de 3r a 6è de primària han estat agressors. Entre un 1-2% són ciberagressors.

PERCENTATGE DE PERCEPCIÓ DE
CIBERAGRESSOR EN L'ALUMNAT

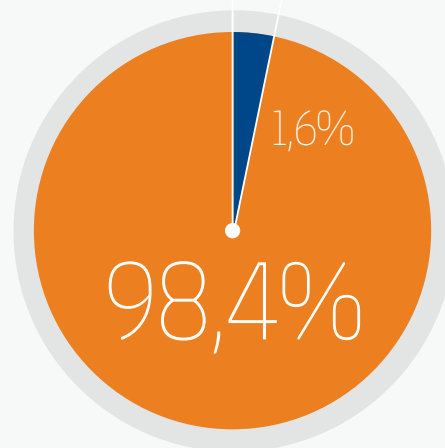

▶ PERCEPCIÓ DE CIBERAGRESSOR

▶ NO PERCEPCIÓ DE CIBERAGRESSOR

Els infants que tenen percepció d'agressors de ciberassetjament és del 1,1 %.

PERCENTATGE D'INFANTS
CIBERAGRESSORS

▶ CIBERAGRESSORS

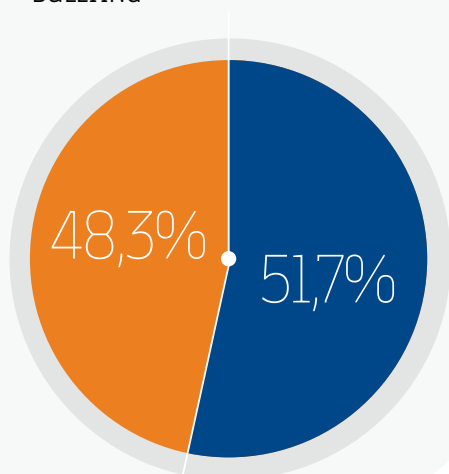
▶ NO CIBERAGRESSORS

Només un 1,6% de l'alumnat compleix els criteris de ciberagressor

OBSERVADORS

En el cas dels observadors, només s'ha recollit un tipus de dades, que respon a la pregunta de si han observat mai bullying o ciberbullying.

PERCENTATGE D'ALUMNAT QUE HA
OBSERVAT ALGUNA SITUACIÓ DE
BULLYING

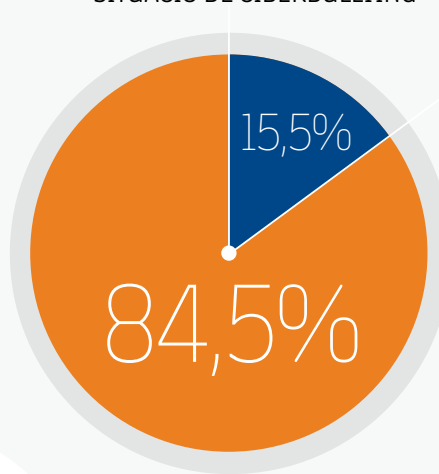

► **OBSERVADORS
DE BULLYING**

► **NO OBSERVADORS
DE BULLYING**

El 51,7% de l'alumnat afirma haver observat alguna situació de bullying.

PERCENTATGE D'ALUMNAT
QUE HA OBSERVAT ALGUNA
SITUACIÓ DE CIBERBULLYING

► **OBSERVADORS DE
CIBERBULLYING**

► **NO OBSERVADORS
DE CIBERBULLYING**

El 15,5% representa el percentatge d'alumnat que ha observat alguna situació de ciberbullying.

La meitat de l'alumnat de 3r a 6è de primària diu haver observat alguna situació de bullying, i 1 de cada 6, de ciberbullying.

INTERNET

S'ha observat que un 86,3% de l'alumnat té accés a internet des de casa amb algun dispositiu.

L'alumnat que té mòbil propi amb accés a internet és el 43,4%.

L'estudi determina que un 7,55% dels infants amb internet al seu propi mòbil són víctimes de ciberassetjament (d'acord amb l'ECIPQ) mentre que un 2,24% dels que no tenen mòbil propi amb internet també ho són.

Per altra banda, un 2,56% dels infants amb internet al seu propi mòbil són ciberagressors (d'acord amb l'ECIPQ), i entre els que no tenen mòbil propi amb internet ho són un 0,7%.

COMPARACIÓ DE LES VARIABLES "TENIR MÒBIL PROPI AMB INTERNET" I "CIBERVÍCTIMA"

Accés a internet amb el propi mòbil	SÍ NO	NO CIBERVÍCTIMA (*)	CIBERVÍCTIMA (*)
		1.629	133
		2.139	49

COMPARACIÓ DE LES VARIABLES "TENIR MÒBIL PROPI AMB INTERNET" I "CIBERAGRESSOR".

Accés a internet amb el propi mòbil	SÍ NO	NO CIBERAGRESSOR (*)	CIBERAGRESSOR (*)
		1.714	45
		2.170	16

(*) Nombre de respostes

Tenir mòbil propi amb internet és un factor important en la cibervictimització. Aquestes dades evidencien la necessitat d'una educació primerenca en l'ús de les noves tecnologies.

En aquest sentit, s'ha de tenir en consideració que l'accés a internet i disposició de mòbil propi no és generalitzat entre tot l'alumnat de primària (fase en que se centra aquest estudi), si bé a l'etapa de secundària esdevé comú entre l'alumnat. Per tant, en aquesta etapa adolescent augmenta el risc de prevalença del ciberbullying.

2. FAMÍLIES

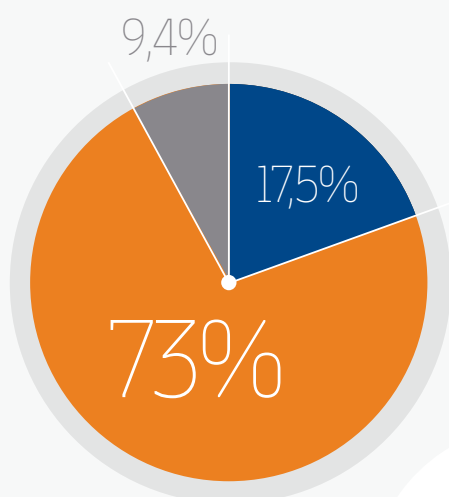
A continuació es presenten les respostes que han donat famílies davant del bullying i ciberbullying al voltant dels seus fills i filles.

30%

d'alumnat de primària
pateix bullying durant MÉS
D'UN ANY segons
les famílies

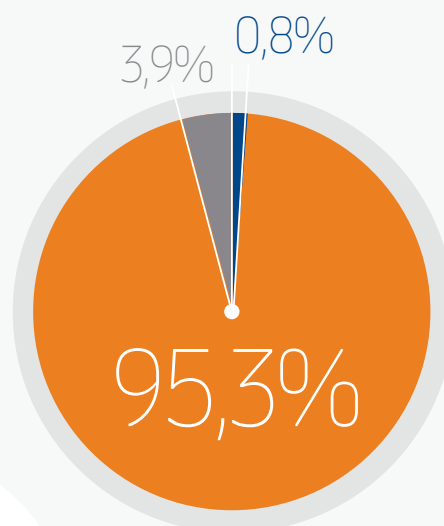
FILLS I FILLES VÍCTIMES

PERCENTATGE DE VÍCTIMES
DE BULLYING SEGONS LES
FAMÍLIES

► **VÍCTIMA**
► **NO VÍCTIMA**
► **NO HO SÉ**

PERCENTATGE DE VÍCTIMES
DE CIBERBULLYING SEGONS
LES FAMÍLIES

► **VÍCTIMA**
► **NO VÍCTIMA**
► **NO HO SÉ**

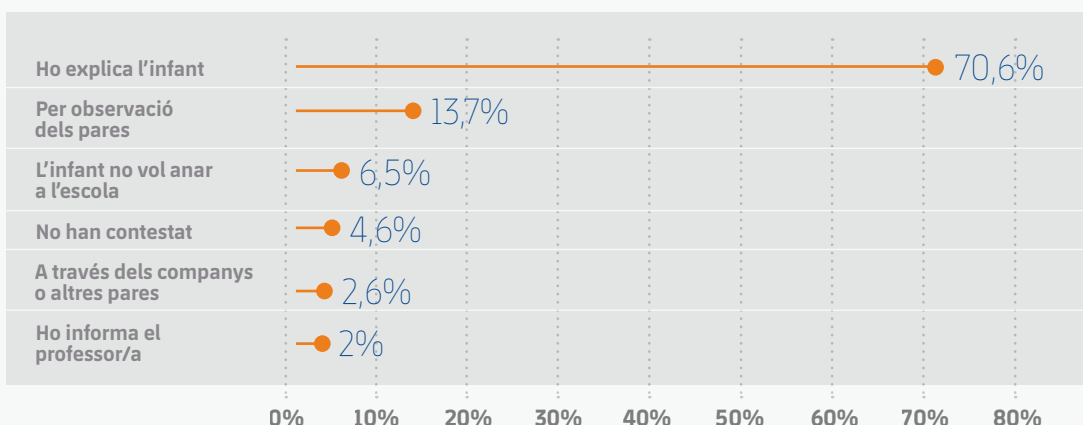
A la pregunta a les famílies sobre si els seus fills o filles han estat víctimes de bullying, han respost afirmativament un 17,5% de bullying i 0,8% de ciberbullying.

COM SABEN LES FAMÍLIES QUE ELS SEUS FILLS O FILLES PATEIXEN BULLYING O CIBERBULLYING?

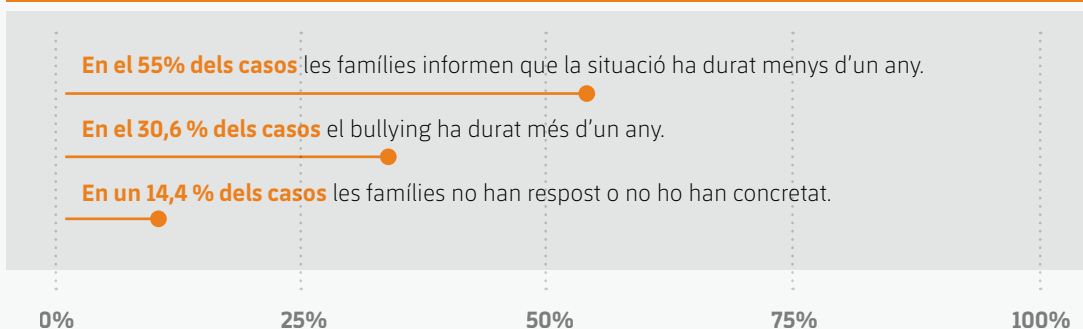
La majoria de famílies tenen un coneixement limitat sobre si els seus fills o filles pateixen bullying o ciberbullying (victimització), i aquest fet és encara més evident en el cas dels agressors.

S'observa que la majoria de famílies s'assabenten que el seu fill o filla pateix bullying perquè ells mateixos ho expliquen, però no sempre és així. Un 13,7% dels casos la família se'n adona per si sola, i només en un 2% dels casos és l'escola qui ho fa saber a la família.

Per altra banda, les famílies a vegades tampoc ho informen als mestres. Aquesta situació, juntament amb el fet que 1 de cada 3 infants no diu a ningú que pateix bullying, **mostra la importància de sensibilitzar i formar les famílies i mestres en la detecció dels comportaments de bullying.**

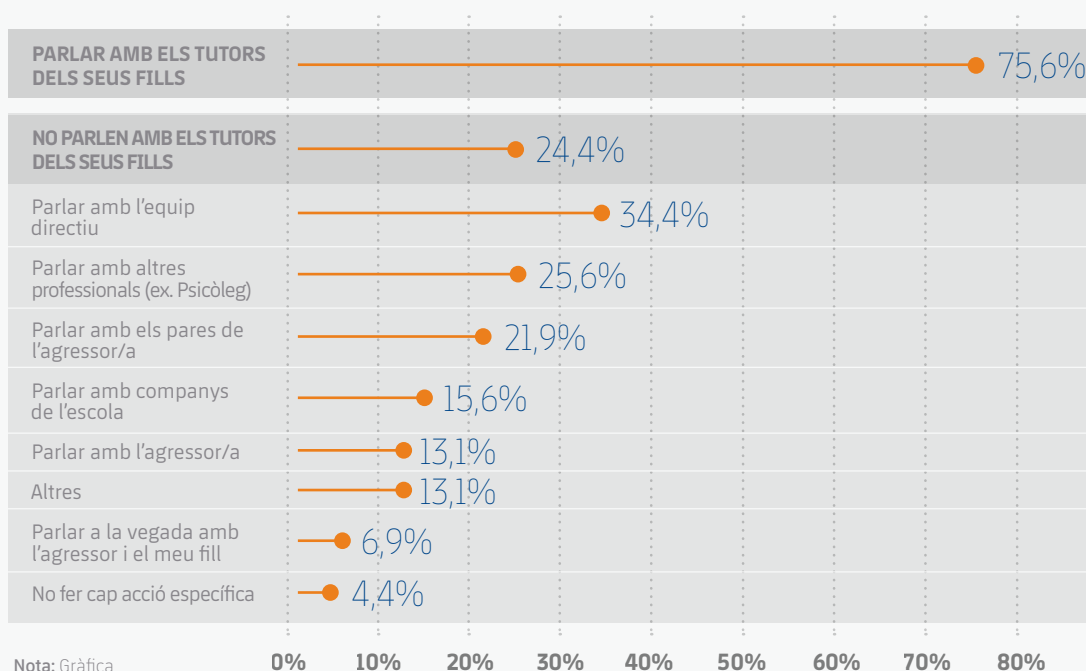
QUANT TEMPS DUREN LES AGRESSIONS SEGONS LES FAMÍLIES?

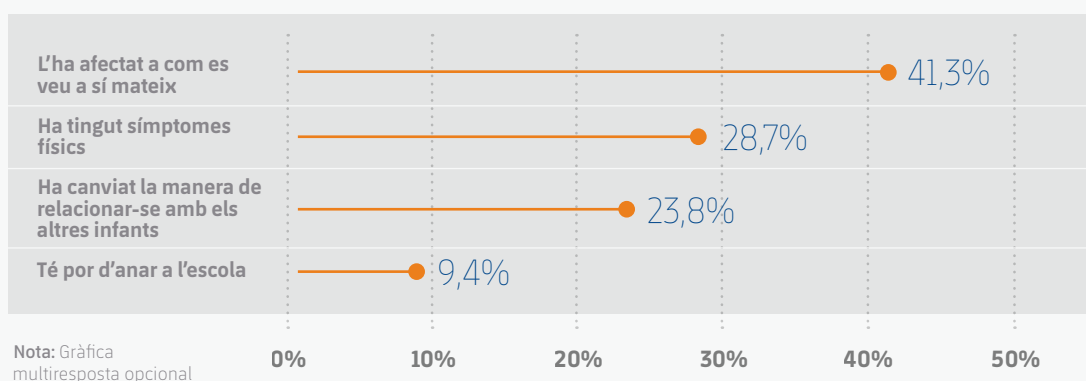
Segons les famílies, al voltant d'1 de cada 3 alumnes de 1r a 6è de primària pateixen bullying durant més d'un any.

COM REACCIONEN LES FAMÍLIES DAVANT LES AGRESSIONS?

Gairebé 1 de cada 4 famílies no parla amb els tutors de l'escola quan el seu fill o filla pateix assetjament o ciberassetjament. També, un 4,4% de famílies admeten no fer cap tipus d'actuació específica quan el seu fill o filla és victimitzat.

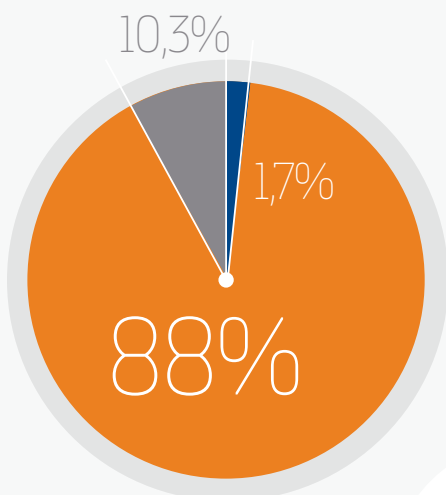
CONSEQÜÈNCIES DE L'ASSETJAMENT SEGONS LES FAMÍLIES

S'observa que la conseqüència més freqüent està relacionada amb l'autoconcepte, seguit de la salut física i les relacions entre iguals.

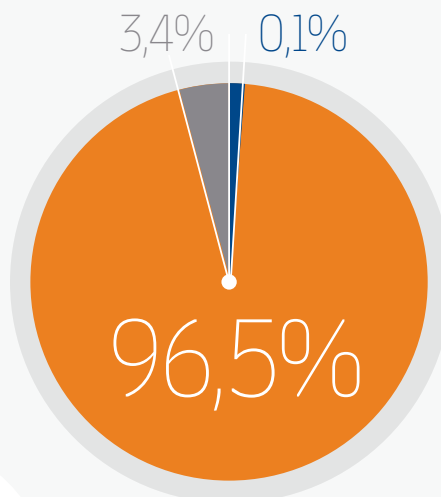
FILLS I FILLES AGRESSORS

PERCENTATGE D'AGRESSORS
SEGONS LES FAMÍLIES

- ▶ **AGRESSOR**
- ▶ **NO AGRESSOR**
- ▶ **NO HO SÉ**

PERCENTATGE DE CIBERAGRESSORS
SEGONS LES FAMÍLIES

- ▶ **AGRESSOR**
- ▶ **NO AGRESSOR**
- ▶ **NO HO SÉ**

Només un 1,7% de les famílies diuen que el seu fill ha estat agressor, i un 0,1% ciberagressor.

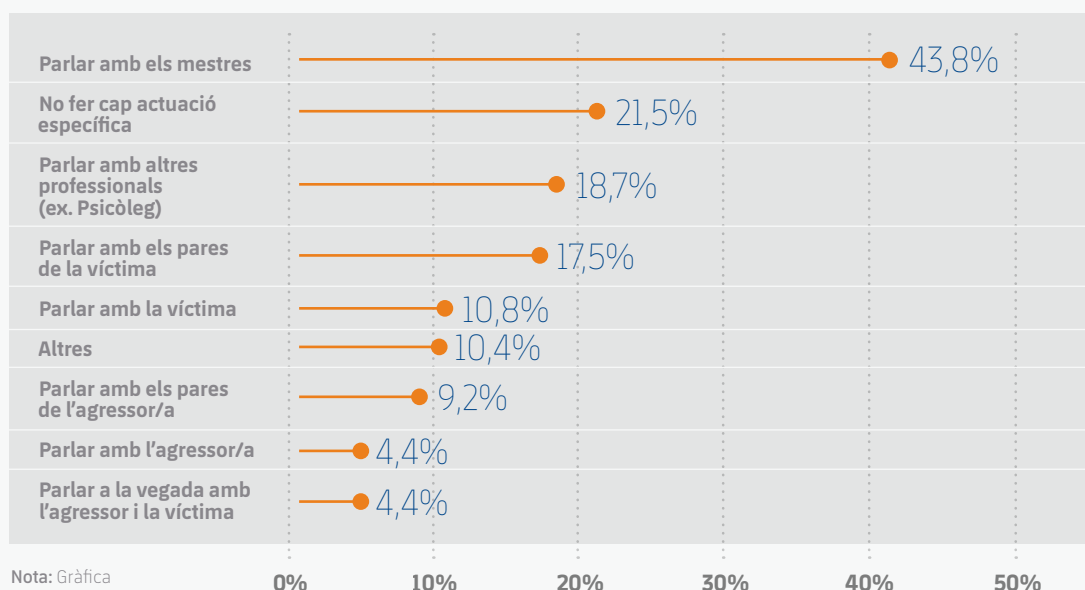

FILLS I FILLES OBSERVADORS

Un 27,6% de famílies manifesten que el seu fill o filla ha observat bullying, un 49,4% diuen que els seus fills no n'han vist, i un 22,9 % no saben si els seus fills n'han vist.

En el cas del ciberbullying els percentatges són molt menors. Només un 1,8 % de les famílies diu que el seu fill o filla ha observat alguna situació de ciberbullying, un 87,2% assegura que no, i un 11% afirma que no ho saben.

QUÈ FAN LES FAMÍLIES QUAN SABEN QUE EL SEU FILL O FILLA HA OBSERVAT BULLYING?

És destacable que un 21,5% de les famílies no fa cap actuació específica quan els seus fills o filles observen alguna situació d'assetjament, i que la majoria de vegades no ho comuniquen als mestres.

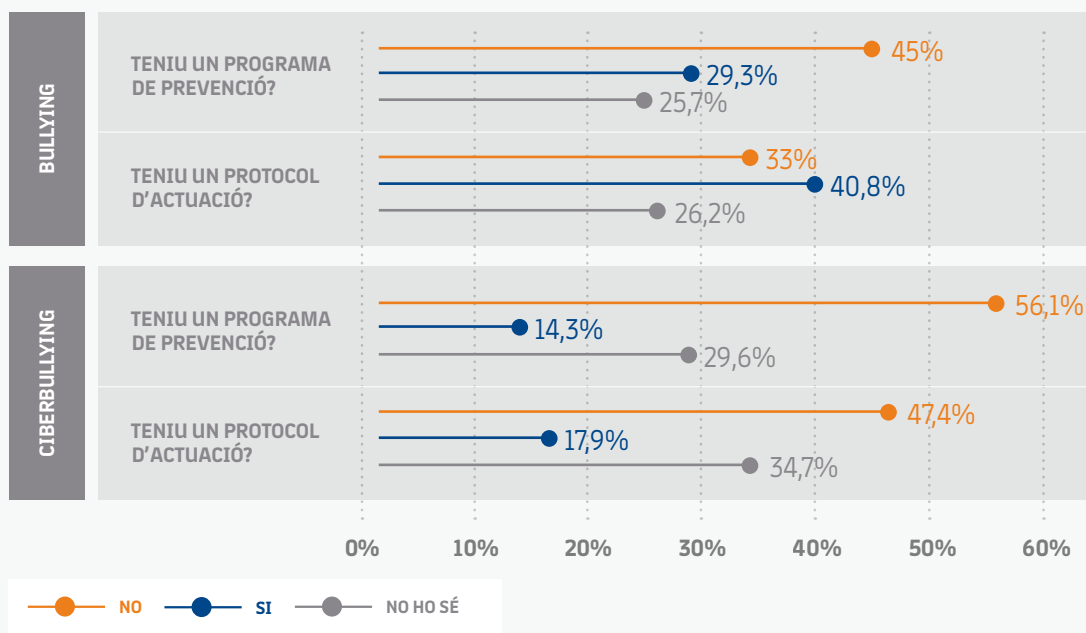
3. MESTRES

Tot seguit es presenten les respostes que han donat els i les mestres en relació als recursos, coneixement i actuacions davant del bullying i ciberbullying.

Només
1 DE CADA 4
se sent preparat per
afrontar situacions
de bullying o
ciberbullying

PROGRAMES DE PREVENCIÓ I PROTOCOLS D'ACTUACIÓ

Sovint l'equip docent diu que la seva escola no té programes de prevenció o protocols d'actuació de bullying, i encara menys de ciberbullying.

ELS MESTRES ES CONSIDEREN PREPARATS PER AFRONTAR SITUACIONS DE BULLYING O EL CIBERBULLYING?

76% El 76% dels mestres afirma no estar preparat o no saber afrontar situacions de bullying o ciberbullying.

ELS MESTRES TENEN ELS SUPORTS I RECURSOS NECESSARIS?

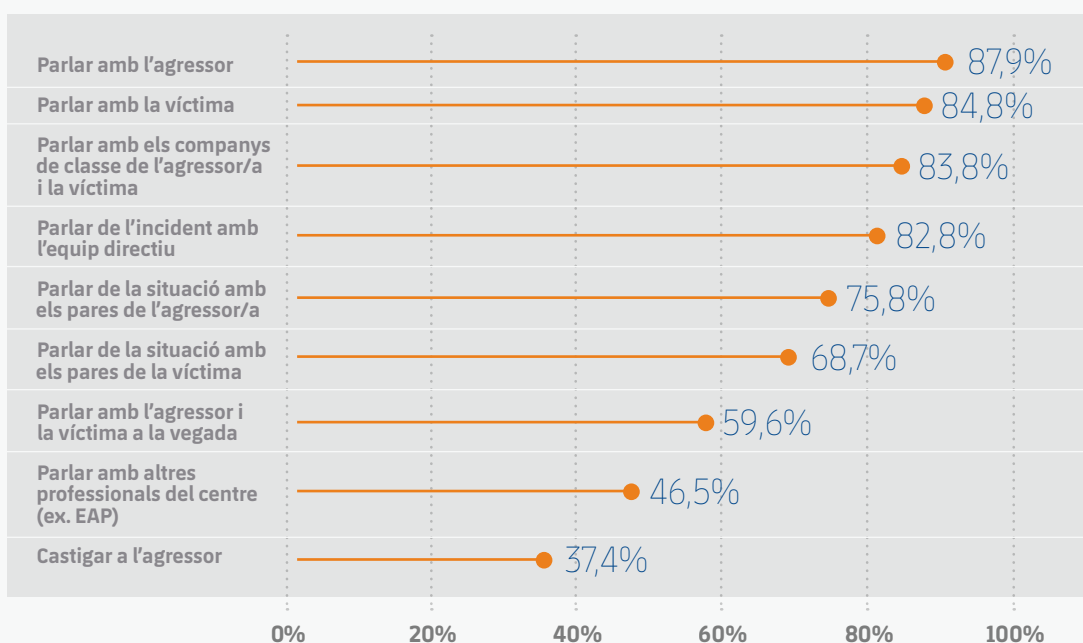
17,7% Només el 17,7% dels mestres creuen que tenen els suports i recursos necessaris per afrontar situacions de bullying i ciberbullying.

Els i les mestres destaquen la necessitat de:

- formar-se
- augmentar la col·laboració amb altres professionals (ex. EAP, Serveis Socials, CSMIJ)
- millorar les condicions laborals (baixar les ràtios o disposar de més temps)
- col·laborar amb les famílies
- fomentar les relacions entre els mestres i l'alumnat
- millorar la convivència entre els alumnes.

ACTUACIONS DAVANT EL BULLYING I CIBERBULLYING

45,2% Quasi la meitat dels mestres (45,2%) afirma haver observat alguna vegada situacions de bullying a la seva aula. En aquests casos, la majoria de mestres parlen amb l'agressor, la víctima i els companys. Es destaca que gairebé en 1 de cada 4 casos no parlen amb la família de l'agressor, i més d'un 30% dels mestres no en parlen amb la família de la víctima.

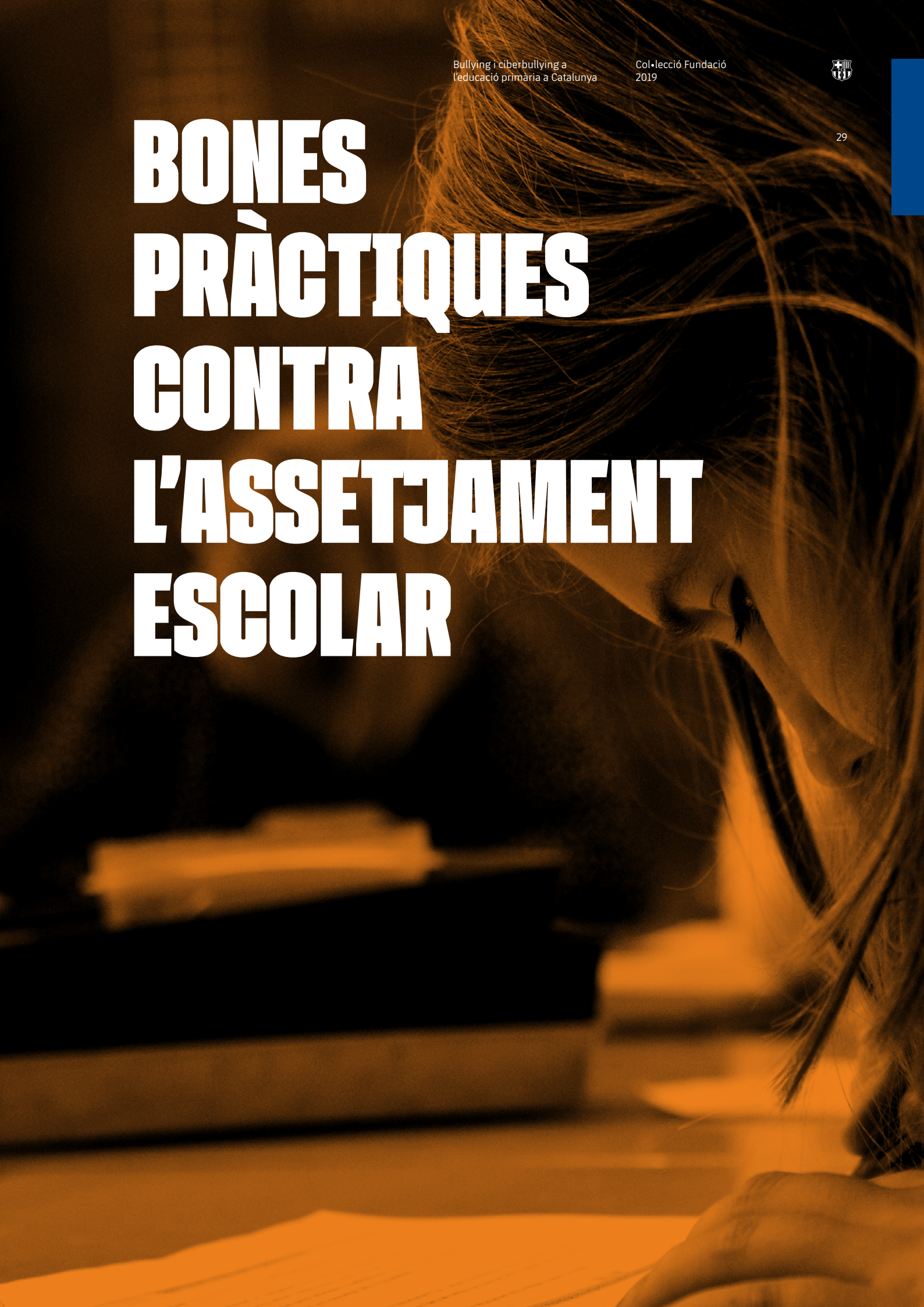

Nota: Gràfica multiresposta opcional

Els i les mestres tenen un coneixement baix de l'existència de programes de prevenció i protocols d'intervenció en assetjament escolar, i encara menor en el cas del ciberassetjament.

Donat l'important paper que té l'equip docent en l'èxit d'aquests programes, és clau que les escoles i els i les mestres s'apropriïn i adaptin el "Protocol de prevenció, detecció i intervenció davant de l'assetjament i ciberassetjament entre iguals" del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya.

BONES PRÀCTIQUES CONTRA L'ASSETJAMENT ESCOLAR

CRITERIS PER A UNA BONA PRÀCTICA

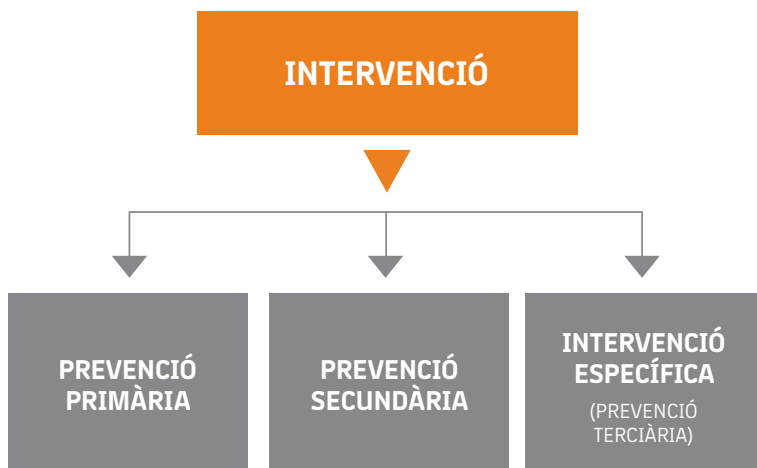
L'evidència científica sobre els factors protectors i de risc de l'assetjament entre iguals és necessària per a desenvolupar programes de prevenció efectius. Aquesta evidència ha de guiar les propostes d'intervenció.

Avui en dia són centenars els **programes** de prevenció de l'assetjament i el ciberassetjament que són implementats a les escoles. Però tot i així, només una petita proporció estan **basats en evidències**. És per això que:

- S'ha d'emfasitzar fortament el disseny i l'aplicació de programes amb **estàndards rigorosos d'avaluació**.
- Els programes d'intervenció haurien d'incorporar els **elements efectius** segons els estudis de revisions sistemàtiques i metanàlisis.
- Els programes haurien **d'actualitzar-se** a mesura que les investigacions aportin informació sobre l'efectivitat dels seus components.
- La intervenció s'ha **d'adaptar a la població** a la qual s'aplica, i a les característiques específiques del centre educatiu i de la comunitat. Igualment, han de tenir en compte els col·lectius minoritaris com ara el col·lectiu LGTBI i també els infants amb discapacitat o trastorns.
- La intervenció hauria de seguir una **estratègia integral**, que consisteix en un conjunt de mesures que comptin amb la implicació i coordinació de diferents agents involucrats en el **problema sistèmic**: les autoritats escolars, el professorat, les famílies, els estudiants i la comunitat.
- S'ha identificat l'àmbit escolar com a un dels contextos on més freqüentment té lloc l'assetjament. De fet, la majoria de les relacions socials dels infants tenen lloc dins d'aquest àmbit. Consegüentment, els **centres educatius esdevenen el context clau** on lluitar contra d'aquest tipus de violència entre iguals.

No obstant, el fenomen del ciberassetjament abasta un context més ampli que l'escolar. Cal tenir en compte que part del ciberassetjament no es dona a l'escola: la perpetració, l'observació i la recepció de l'acte d'assetjament sovint es dona a casa o a l'exterior, en llocs o situacions en què els infants puguin connectar-se a internet, raó per la qual cal la implicació del conjunt d'agents educatius.

- Cal potenciar la intervenció a **les etapes d'infantil i primària**, ja que hi ha menys programes d'intervenció en aquesta etapa, així com al llarg de tota l'escolaritat, donat que aquesta intervenció actuarà de forma preventiva i evitarà l'aparició i cronificació de dinàmiques que acaben derivant en assetjament entre iguals.
- **La intervenció hauria de ser fonamentalment preventiva** seguint els nivells: prevenció primària, prevenció secundària i intervenció específica (o terciària).

PREVENCIÓ PRIMÀRIA

La **prevenció primària** consisteix en el desenvolupament de valors i actituds que contribueixen a crear un bon clima escolar i la capacitat de l'alumnat en el **foment de la convivència**. També s'inclouria la minimització dels factors de risc vinculats a determinades conductes que poden empitjorar la convivència escolar.

Qualsevol estratègia emmarcada dins de la prevenció primària s'adreça a millorar la convivència dins del centre escolar i, per tant, no s'orienta directament al fenomen de l'assetjament i el ciberassetjament. Tot i això, amb aquest tipus d'intervenció preventiva es pretén evitar l'aparició de conflictes que distorsionen la convivència, entre ells l'assetjament escolar.

Com a bones pràctiques en aquesta fase es destaquen, entre d'altres, aquests exemples:

1- PARTICIPACIÓ DE L'EQUIP DIRECTIU I DEL PROFESSORAT

- a) **Projecte de convivència:** el centre escolar és el responsable principal de liderar la intervenció envers l'assetjament i, en la prevenció primària, ha de fer-ho a través del Projecte de Convivència.

El **Projecte de Convivència** és l'instrument on es reflecteixen les accions que el centre educatiu desenvolupa per a capacitar tots els alumnes i la resta de la comunitat escolar sobre la convivència i la gestió positiva dels conflictes. Aquestes accions han d'anar adreçades a la millora de la convivència a l'aula, al centre i/o a l'entorn. També recull els mecanismes que el centre estableix a l'hora de resoldre els conflictes i de crear una atmosfera de treball i convivència segura i saludable.

Pot comptar amb l'assessorament dels professionals dels serveis educatius i, si s'escau, de la Inspecció d'Educació.

- b) **La formació i l'actitud dels docents** és fonamental ja que, tot i no ser els únics responsables de mantenir un clima de convivència positiva, sí que són claus per a desenvolupar-lo. A nivell escolar, el factor protector determinant, tant en l'assetjament com en el ciberassetjament, és un **clima escolar positiu** –relacions basades en l'acceptació, la seguretat, la confiança, la tolerància i el respecte mutu.
- c) **L'acció tutorial** és un recurs idoni dins d'un enfoc escolar integral ja que incorpora totes les competències acadèmiques i personals, i engloba tota la comunitat educativa. Permet que el tutor dinamitzi i treballi la cohesió del grup-classe en l'espai de tutoria, que atengui la diversitat i, a partir d'aquí, treballi cap a un clima de convivència positiva.

2- PARTICIPACIÓ DELS INFANTS

Els infants han de ser agents actius en la intervenció contra l'assetjament. Cal treballar a nivell d'aula ja que el **suport social dels companys** és un factor protector tant en la victimització com en la perpetració de l'assetjament.

Determinades **habilitats socials i personals** són cabdals com a factors protectors davant l'assetjament: una elevada autoestima, una elevada competència social i adequada capacitat de resolució de conflictes, uns bons resultats acadèmics, una elevada empatia (en la perpetració) o prosocialitat (en la victimització).

En el ciberassetjament, la baixa freqüència d'ús de les noves tecnologies és el factor protector més rellevant.

3- PARTICIPACIÓ DELS FAMÍLIES

És imprescindible comptar amb la corresponsabilitat de les famílies davant el fenomen de l'assetjament, per tal que les accions que es realitzen des del centre educatiu siguin efectives i perdurin. Els factors protectors en els quals cal incidir a nivell familiar són:

- Estil familiar comunicatiu i d'interacció amb els fills.
- Pràctiques de supervisió de l'ús dels dispositius tecnològics.
- Formació a les famílies.
- Comunicació i trobades entre docents i famílies.

PREVENCIÓ SECUNDÀRIA

La **prevenció secundària** inclou totes aquelles estratègies encaminades a **prevenir l'aparició** de situacions d'assetjament entre iguals, **detectar-les de manera precoç** i **intervenir-hi abans que es consolidin**. Es pot dividir en una seqüència de tres accions.

PREVENCIÓ DE L'APARICIÓ

Consisteix a dur a terme totes aquelles estratègies que tenen com a finalitat sensibilitzar les persones que integren la comunitat escolar sobre el fenomen, en aquest cas l'assetjament i el ciberassetjament. La prevenció primària posa l'èmfasi en la convivència i, en canvi, la secundària posa l'èmfasi en l'assetjament.

DETECCIÓ PRECOÇ

Consisteix a la detecció immediata de conductes o situacions que perjudiquen de manera greu la convivència dins del centre.

INTERVENCIÓ IMMEDIATA

Un cop detectat el cas d'assetjament de forma precoç, cal aturar-lo. Per tant, es posen en marxa mesures correctores i sancionadores, així com les mesures educatives oportunes.

Com a bones pràctiques en aquesta fase es destaquen, entre d'altres, aquests exemples:

1- PARTICIPACIÓ DE L'EQUIP DIRECTIU I DEL PROFESSORAT

- a) **Protocol d'actuació:** els centres educatius, dins del projecte de convivència, han d'elaborar protocols de prevenció, detecció i intervenció davant de situacions conflictives. El protocol d'actuació és aquell document on s'explicita l'actuació de cada agent dins del centre i la coordinació amb l'entorn extern davant d'episodis d'assetjament entre iguals.

- b) **Normativa de qualitat:** en els centres escolars és eficaç a l'hora de prevenir l'assetjament verbal i físic. Un cop s'ha adoptat una normativa, cal posar-la en pràctica fidelment.
- c) **Formació de mestres:** s'ha de proporcionar entrenament al professorat amb l'objectiu que posin en pràctica els protocols d'actuació.
- d) **Coordinació entre professionals:** és necessària una coordinació del centre (psicopedagogs i orientadors), els serveis externs (EAP) i la inspecció educativa.
- e) **Acció tutorial:** les actuacions tutorialistes a nivell de prevenció secundària englobarien totes aquelles adreçades a explorar el fenomen de l'assetjament entre iguals. A tall d'exemple, el programa TEI- Tutoria entre Iguals- (González-Bellido, 2015).

El Programa TEI es basa en la tutorització entre alumnes, de manera que alumnes de cursos superiors tutoritzen alumnes de cursos inferiors, amb caràcter voluntari i centrant-se en les competències emocionals –sensibilització, empatia i apoderament del grup-classe, com a element preventiu i dissuasiu dels comportaments violents.

2- PARTICIPACIÓ DELS INFANTS

En la prevenció secundària s'ha de **tenir en compte tots els infants** que comparteixen el context escolar o social.

De nou, les habilitats personals socioafectives com ara l'empatia i el suport, tant de companys com dels adults de l'entorn, actuen com a variables importants en la prevenció de l'assetjament escolar.

3- PARTICIPACIÓ DE LES FAMÍLIES

- a) **Formació:** les famílies han de rebre formació o entrenament en estratègies de gestió de possibles situacions d'assetjament.
- b) **Trobades:** les trobades entre docents i famílies són importants en aquest nivell d'intervenció. Un exemple per a formar i sensibilitzar les famílies és la Guia per a les famílies de Collell i Escudé (2017).

La Guia per a les famílies pretén divulgar què és l'assetjament escolar, de quines conductes estem parlant, els indicadors de risc que han de conèixer les famílies, i com poden col·laborar amb l'escola per a fer-hi front.

Per tal d'il·lustrar els programes d'intervenció contra l'assetjament entre iguals aportem un exemple de programa contra el ciberassetjament que fa una proposta basada en l'evidència: el programa *ConRed*. També un exemple de programa general que s'ha mostrat efectiu segons diverses revisions i metanàlisis: el programa *KiVa*. (veure bibliografia)

PREVENCIÓ TERCIÀRIA

La **intervenció específica** o **prevenció terciària** consisteix en aquella intervenció dirigida directament a **aturar l'assetjament escolar una vegada aquest ja s'ha produït i minimitzar-ne l'impacte**.

Per tant, la prevenció terciària es posa en marxa en aquells casos en què l'assetjament ja s'ha consolidat i es vol reduir l'impacte de les conseqüències que es deriven d'aquest maltractament. La solució òptima a les situacions d'assetjament entre iguals és que tots els implicats deixin el seu rol dins d'aquest cicle de violència i es restableixin les relacions.

1. PARTICIPACIÓ DE L'EQUIP DIRECTIU I DEL PROFESSORAT

En casos en què ja s'ha consolidat l'assetjament cal actuar amb un **procediment estructurat** que posi fi al maltractament i a partir del qual la seguretat de la víctima quedi garantida.

Es pot comptar amb l'assessorament i participació de l'EAP i la inspecció educativa.

Tot i així, el procediment d'intervenció hauria d'adoptar un **enfoc no culpabilitzador**, característic de les pràctiques restauratives i essencial per afrontar qualsevol situació de maltractament.

La intervenció s'ha de centrar en la resolució de la situació, més que no en cercar el culpable. Això no eximeix de la responsabilitat que se'n derivi.

- a) **A l'infant en rol d'agressor** cal aplicar les mesures sancionadores que corresponguin i també adoptar mesures de reeducació i presa de consciència: no criminalitzar l'agressor, sinó responsabilitzar-lo de les seves accions i del dany ocasionat.

- Ofertir-li elements per a la reflexió
- Informar-lo sobre les conseqüències dels seus actes
- Explicar-li les normes
- Fomentar les competències socioemocionals, fonamentalment l'empatia.

- b) **A l'infant en el rol de víctima** cal assegurar-li la seva protecció.

- Valorar un canvi de grup-classe
- Vigilància específica en diferents contextos escolars (p. ex. pati, menjador)
- Coordinació amb altres professionals (p. ex. monitors)

- c) Si el centre educatiu detecta algun cas d'assetjament entre iguals, cal que informi les **famílies** sobre la situació i les accions que es pretenen dur a terme.

Unitat de Suport a la Convivència Escolar (USCE). En els casos d'assetjament més complexos o de greu conflictivitat que el centre escolar no ha pogut resoldre per les vies ordinàries, els membres de la comunitat educativa poden adreçar-se a la USCE a través del seu servei telefònic (935.516.968) o correu electrònic (info.ensenyameny@gentcat.cat). La USCE ofereix assessorament telefònic i també presencial en el cas que els serveis territorials ho considerin necessari. Està formada per professionals docents de la Inspecció educativa i de l'Assessoria jurídica del Departament d'Educació.

2. PARTICIPACIÓ DELS INFANTS

Tot i haver pres mesures amb els i les protagonistes directes de l'assetjament, també s'ha de tenir en compte els altres infants que comparteixen el context escolar o social.

A través de l'acció tutorial es pot analitzar amb el grup les conseqüències personals i socials i establir solucions col·lectives. Algunes propostes específiques són:

- a) El mètode de no inculpció (Maines i Robinson, 1998)

Mètode de no inculpció o de suport de grup (Maines i Robinson, 2000). Es tracta d'una estratègia d'intervenció en situacions d'assetjament d'intensitat moderada centrada en el sentiments de la víctima a través de l'empatia. Activa conductes de protecció i suport a la víctima per part del grup. D'aquesta manera, transforma l'actitud hostil inicial en actitud col·laborativa.

- b) La mediació terapèutica (Pikas, 2002)

Mediació terapèutica o *Shared Concern Method* (Pikas, 2002). Mètode particularment útil en casos en els quals un grup ha agredit una persona de forma regular durant un cert temps. Tracta de tornar a individualitzar els membres del grup i retornar-los la seva responsabilitat individual per arribar a un pacte acceptable de convivència. Actua des de la no-culpabilització per a obtenir compromisos dels agressors que millorin la situació de la víctima.

- A través d'entrevistes estructurades.
- No es perllonga més enllà de tres setmanes.
- Requereix certa formació psicoterapèutica per part del mediador.

3. PARTICIPACIÓ DE LES FAMÍLIES

En el cas que detectin o sospitin que el seu fill o filla pot estar implicat en conductes d'assetjament (com a agressor o víctima), han d'animar-lo a parlar i reaccionar sense retrets ni culpabilitzacions. Ho han de posar en coneixement del tutor del centre educatiu.

És important que la família col·labori amb les accions que es duguin a terme des de l'escola i, si convé, busqui l'ajuda d'un professional.

BIBLIOGRAFIA

Colléll, J., i Escudé, C. (2017). *Assetjament escolar. Guia per a les famílies*.

DeOrnellas, K., i Spurgin, A. (2017). Teachers' perspectives on bullying. En *Bullying in School*, per Rosen, L. H., DeOrnellas, K., i Scott, S. R. (Eds.). EUA: Palgrave Macmillan (pp. 49–68).

Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya (Juny 2018). *Protocol de prevenció, detecció i intervenció davant l'assetjament i el ciberassetjament entre iguals*.

Goodman, R. (1997). The Strengths and Difficulties Questionnaire: A Research Note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38, 581–586.

González-Bellido, A. (2015). Programa TEI "Tutoria entre iguales". *Innovación educativa*, 25, 17–32.

Harcourt, S., Green, V. A., i Bowden, C. (2015). "It's everyone's problem": Parents' experiences of bullying. *New Zealand Journal of Psychology*, 44, 4–14.

Luukkonen, A. H., Riala, K., Hakko, H., i Räsänen, P. (2011). Bullying behaviour and criminality: A population-based follow-up study of adolescent psychiatric inpatients in Northern Finland. *Forensic Science International*, 207(1–3), 106–110.

Maines, B., i Robinson, G. (1998). "The No Blame Approach to bullying". En D. Shorrock-Taylor (Ed.), *Directions in educational psychology* (pp. 281–295). London: Whurr.

Ortega, R., Del Rey, R., i Casas, J. A. (2013). Redes Sociales y Cyberbullying. El proyecto ConRed. *Convives Revista Digital*, 3, 34–44.

Ortega-Ruiz, R., Del Rey, R., i Casas, J. A. (2016). Evaluar el bullying y el cyberbullying validación española del EBIP-Q y del ECIP-Q. *Psicología Educativa*, 22(1), 71–79.

Olweus, D. (2001). Peer harassment: A critical analysis and some important issues. En J. Juvonen i S. Graham. (Eds.), *Peer harassment in school: The plight of the vulnerable and victimized* (pp. 3–20). Nueva York: Guilford Press.

Pikas, A. (2002). New developments of the shared concern method. *School Psychology International*, 23(3), 307–326.

Salmivalli, C., Kärnä, A., i Poskiparta, E. (2011). Counteracting bullying in Finland: The KiVa program and its effects on different forms of being bullied. *International Journal of Behavioral Development*, 35(5), 405–411.

Smith, P., i Sharp, S. (1994). *School Bullying. Insights and Perspectives*. London: Routledge.

Stuart, J., i Jose, P. E. (2014). Is bullying bad for your health? The consequences of bullying perpetration and victimization in childhood on health behaviors in adulthood. *Journal of Aggression, Conflict and Peace Research*, 6(3), 185–195.

Sawyer, J. L., Mishna, F., Pepler, D., i Wiener, J. (2011). The missing voice: Parents' perspectives of bullying. *Children and Youth Services Review*, 33(10), 1795–1803.

UNESCO (2017). *School violence and bullying: global status report*. France: Paris.

Zych, I., Farrington, D. P., Llorent, V. J., i Ttofi, M. M. (2017). *Protecting children against bullying and its consequences*. New York: Springer.

Programa de Prevenció del Cyberbullying ConRed: Conèixer, Construir i Conviure a Internet i les Xarxes Socials

Aquest programa va ser dissenyat amb la intenció de fomentar l'ús segur de les xarxes socials i prevenir el ciberassetjament. Està planificat de tal manera que s'hi impliquin els alumnes, el professorat i les famílies. Consisteix a un entrenament adreçat als estudiants, mestres i famílies. Pel que fa els resultats obtinguts, s'ha trobat un increment de la seguretat dins la xarxa i una disminució de la implicació dels estudiants en el ciberassetjament, tant de víctimes com d'agressors.

El Programa Antibullying KiVa

L'objectiu principal d'aquest programa és reduir el nombre de casos d'assetjament escolar. Ha estat desenvolupat a la Universitat de Turku (Finlàndia). Aquest programa se centra en l'alumnat, en el professorat i en la família; els seus tres pilars principals són la prevenció, la intervenció i la supervisió de les conductes d'assetjament. Pel que fa l'alumnat, l'objectiu principal és augmentar la consciència sobre el rol de l'espectador dins del procés de l'assetjament, augmentar la comprensió empàtica cap a la víctima i proveir estratègies segures per a donar suport i defensar les víctimes.

A nivell global els resultats indiquen que el programa de prevenció KiVa redueix tant la victimització com l'agressió.

Juny 2019

**FUNDACIÓ
BARÇA**

Cap **na** fora de joc
nen

Realitzat per:

Universitat de Girona
Grup de Recerca
Llenguatge i Cognició

COL·LECCIÓ FUNDACIÓ

Aquesta col·lecció té com a finalitat explicar els projectes i la tasca de la Fundació Barça, així com crear un espai per a l'estudi i la reflexió de temes socials. És un pas més en el compromís de la Fundació per donar a entendre el món en el qual vivim.